

گارگاه آموزشی نقش اینترنت در مطالعات تاریخی

این کارگاه با همکاری مشترک پژوهشکده تاریخ اسلام و انجمن ایرانی تاریخ در تاریخ چهارشنبه ۱۹ بهمن ۱۳۹۰ در محل ساختمان آرشو ملی سازمان اسناد و کتابخانه ملی از ساعت ۱۵ الی ۱۸ برگزار شد. متن زیر مطالب ارائه شده در این نشست می باشد.

مقدمه :

در خصوص ارتباط تاریخ با اینترنت چند سوال کلیدی و بنیادی برای ما مطرح است . اولین سوال این است که IT (تکنولوژی اطلاعات) و ICT (تکنولوژی ارتباطات و اطلاعات) چه نقش در مطالعات تاریخی دارد؟ پاسخ به این پرسش بنیادی در سال های اخیر ، ذهن بسیاری از مورخین را در حوزه مطالعات بین رشته ای در گروه های تاریخ در دانشگاه های غرب به خود معطوف کرده است. تا آنجا که در برخی دانشگاه های امریکا ، کانادا و انگلیس هم اکنون رشته ای مستقل با عنوان "کامپیوتر و تاریخ" در مقطع دکتری راه اندازی شده است. گرچه در ایران، هنوز جایگاه شایسته ای برای این کار تعریف نشده است زیرا اهداف آموزشی در این حوزه ، پراکنده است و مراکز آموزش عالی کشورمان هنوز نتوانسته اند الگوی مناسب و رسمی را برای این امر تدوین و ارائه نمایند ، اما همانطور که عرض کردم در برخی کشورها هم اکنون مدل استفاده از ICT در مطالعات تاریخی و بویژه آموزش تاریخ تدوین و اجرا شده است . مهمترین ابزار برای استفاده از ICT در رشته تاریخ ، در کشورهای توسعه یافته ، بسترهای تکنولوژیکی مدرن مانند برنامه نویسی ، وب و ... است. در این کارگاه آموزشی ، ما قصد داریم مبحث همکاری تاریخ و اینترنت و همچنین تاریخ و It را به عنوان نمادی از همکاری کلاسیک "تاریخ و تکنولوژی" در قرن ۲۱ ، تشریح کنیم .

نقش اینترنت ، ICT و IT در آموزش تاریخ ، در جهان امروز ، شامل دو حوزه اصلی است :

الف) مبانی نظری کاربرد کامپیوتر در رشته تاریخ

ب) کاربرد اینترنت در پژوهش های تاریخی

بنابراین بحث کارگاه امروز ما هم حول همین دو محور است . ابتدا در حوزه اول وارد می شویم و سپس نتیجه کار را به حوزه دوم منتقل می کنیم.

مبانی نظری کاربرد کامپیوتر در رشته تاریخ

براستی کامپیوتر و اینترنت چه نقشی در مطالعات تاریخ دارد؟
در این حوزه ، یک مورخ با سوالات زیر هم روبرو است :

چه دلیلی برای اهمیت اینترنت در رشته تاریخ وجود دارد؟
آیا مفهوم نرم افزار های تاریخی را میتوان تصور کرد؟
آیا استفاده از تکنولوژی در مطالعات تاریخی امکان پذیر است؟
جنبه های کاربردی تاریخ و رایانه ، بطور مثال، تحلیل کلیومتریك در تاریخ با استفاده از کامپیوتر ، چقدر به فهم تاریخ كمك مي كند؟

ابتدا بحثمان را از نرم افزار های تاریخی شروع می کنیم.
سوال بنیادی در این مبحث این است که اساساً آیا ما بسته یا پکیجی بنام نرم افزار تاریخی داریم یا نه ؟
خیلی ها معتقدند که اگر به تعریف دقیقی از نرم افزار توجه داشته باشیم ، پاسخ این سوال منفی خواهد بود.
نرم افزار طبق تعریف علمی به مجموعه ای از دستورات گفته میشود که محاسبات ریاضی را طی سه مرحله تست ، انشعاب شرطی و تکرار ، انجام می دهد.
بنابراین هر آنچه که به آن نرم افزار اطلاق می شود باید بصورت يك بسته حاوی مجموعه از فرامین رایانه باشد که بتواند محاسبات ریاضی را بطور منطقی تجزیه و تحلیل کند. اگر قرار باشد ما يك نرم افزار تاریخی را طراحی کنیم این نرم افزار باید بتواند فاکتورهای زیر را داشته باشد:

- ۱- کلیه مفاهیم کیفی را به مفاهیم کمی تبدیل کند
- ۲- مفاهیم کمی یا عددی را آنالیز کند
- ۳- مجدداً آنالیز های ریاضی را به مفاهیم کیفی تبدیل کند

این در واقع همان بحثی است که پژوهشگران تاریخ در حوزه تحلیل محتوا به آن می پردازند.
در حوزه جامعه شناسی ، روانشناسی ، و حتی علوم سیاسی هم نرم افزار هایی با چنین ویژگیهایی طراحی شده ، اما هنوز هیچ مرکز آکادمیکی را ما سراغ نداریم که چنین نرم افزاری را طراحی کرده باشد.
البته به معنی این هم نیست که چشم انداز رشته تاریخ در این مورد تاریک است .
در اینجا ما با يك سوال دیگر مواجه هستیم و آن اینکه چرا تا به امروز (در حالیکه تکنولوژی رایانه ای توانسته برای اکثر علوم ، نرم افزاری را طراحی کند) طراحی نرافزار تاریخی انجام نشده ؟
این به دلیل پیچیده بودن این کار نیست بلکه به دلیل ماهیت رشته تاریخ است . تقریباً می توانیم بگوییم که رشته فلسفه هم دچار همین معضل است. اما در خصوص تاریخ، از آنجا که ماهیتاً تاریخ به گذشته نگاه می کند و نه آینده ، یعنی مواد تاریخی ما به زمان گذشته تعلق دارد، لذا باید بپذیریم که بیشتر مواد خام ما در این رشته جنبه Data Base یا پایگاه اطلاعاتی دارند. از همینجا شما می توانید دلیل عدم وجود نرم افزار

محاسبه گر تاریخی را حدس بزنیید و به این نتیجه برسید که تمام آنچه‌ی که در حال حاضر در دنیا تحت نام نرم افزار تاریخی طراحی شده اند ، صرفاً بانک های اطلاعاتی هستند و نه نرم افزار واقعی.

نرم افزارهای تاریخی

با توجه به توضیحاتی که در خصوص نرم افزار های تاریخی ارائه کردیم ، حالا می خواهیم چند بسته تاریخی رایانه را مثال بزینیم.

اطلس تاریخی Centennia

نرم افزار اطلس تاریخی Centennia ، توسط شرکتی به همین نام ، در امریکا طراحی و در اختیار مورخین قرار گرفته است . برای آشنایی با این نرم افزار ، و چگونگی تهیه آن (به مبلغ ۸۹ دلار) به سایت زیر مراجعه کنید :

<http://www.clockwk.com>

این نرم افزار اساتید تاریخ را با تاریخ اروپا و خاورمیانه از آغاز قرن ۱۱ میلادی تا عصر حاضر آشنا میسازد . همچنین حاوی نقشه های تاریخی و سیاسی و تغییرات مرزهای تاریخی است . ظهور و سقوط امپراتوری عثمانی ، جنگ های یکصد ساله ، ظهور امپراتوری و پادشاهی سوئد ، جنگ های ناپلئون ، وحدت ایتالیا و آلمان ، جنگ جهانی اول ، ظهور آلمان نازی ، جنگ اعراب و اسرائیل و فروپاشی شوروی کمونیستی ، جنگ بوسنی و چچن ، در این نرم افزار آمده است .
این نرم افزار توسط کوین کلی (Kevin Kelly) ، تهیه شده است . نمونه کوچکی از این نرم افزار (Demo) ، از اینترنت به رایگان قابل دریافت است .

نرم افزار Brain Storm

این نرم افزار آموزشی به عنوان يك بانک اطلاعات تاریخی تعاملی میتواند توسط گروهی از دانشجویان تکمیل شود . بدین ترتیب که مهمترین وقایع هر سال (از سال ۱۷۵۳ تا ۲۱۹۹ میلادی) وارد این بانک اطلاعاتی شده و سپس مورد پردازش و گزارش گیری قرار گیرد . این گزارشات بر اساس سال ، ماه ، روز هر هفته ، لیست گیری می شود . نسخه رایگان این برنامه از سایت مخصوص آن قابل دریافت است:

<http://www.gold-software.com/download6161.html>

نرم افزار فیش برداري

براي محققين رشته تاريخ دو نرم افزار فیش برداري توصیه مي شود :

اولي : نرم افزار فیش برداري "پژوهش يار" (متعلق به موسسه احرار اندیشه) است که علاوه بر قابليت فیش برداري، امکان ساخت کتابخانه الکترونیک را هم براي شما فراهم مي کند استفاده کنید.
دوم: نرم افزار فیش برداري "فیش نگار" (محصول مرکز تحقيقات کامپيوتری علوم اسلامی نور) است که حتي ميتواند فیش هاي صوتي را هم براي شما سازماندهي کند در واقع در بخش تاريخ شفاهي هم کاربرد دارد.

اهمیت محیط وب برای تاریخ

حالا از آنجا که مهمترین و قدرتمند ترین بستر تکنولوژیک براي ارائه بانك هاي اطلاعاتي ، محیط وب است ، لذا از اینجا مي توانيم دليل اهمیت سايت هاي تاريخي را متوجه شويم. حتي مي توانيم اين نتیجه جسورانه را هم بگیريم که محققين رشته تاريخ (به دليل ماهیت مواد تاريخي و عدم امکان محاسبات تاريخي توسط رایانه) در مقایسه با دیگر علوم ، وابستگی بیشتری به محیط وب دارند و بنابراین بطور کارآمد تري مي توانند از این بستر تکنولوژیکي در جهت ارتقاء سطح رشته تاريخ استفاده کنند .
اما من مي خواهم در اینجا يك سوال چالش برانگيز را مطرح کنم و آن اينکه: چند درصد از محققين رشته تاريخ در ايران چنین نگاهی را به مطالعات تاريخي دارند و از این منظر به تاريخ نگاه مي کنند؟
متأسفانه هنوز در ايران ما در رشته تاريخ ، گرايشي با عنوان تاريخ و کامپيوتر نداريم و شاید حتي طرح آن براي بعضي ها عجيب باشد، اما در برخي مراکز دانشگاهي امريکا و اروپا طی چند سال اخير اقدام به راه اندازي رشته اي جديد در مقطع دکتری با عنوان "تاريخ و کامپيوتر" کرده اند. و بویژه انجمن امريکايي تاريخ و کامپيوتر يا AAHC در امريکا از طريق آدرس زیر در دسترس همه قرار دارد و در این زمینه فوق العاده فعال است.

<http://theaaahc.org>

این انجمن يك ژورنال علمي پژوهشي هم منتشر ميکنند.

معتبرترین و شاید رسمي ترین ژورنال علمي پژوهشي در زمینه تاريخ و کامپيوتر ، هم اکنون با همین نام توسط انجمن تاريخ و کامپيوتر و زیر نظر دانشکاه ميشیگان منتشر ميشود.

<http://quod.lib.umich.edu/j/jahc>

برای اولین بار در سال ۱۹۹۶ در سن سیناتی آمریکا کنفرانسی در زمینه رابطه کامپیوتر با علوم انسانی برگزار شده بود که در آنجا پیشنهاد راه اندازی این مجله مطرح شده و بعد اجرا شد. برخی از مطالبی را در این کارگاه خدمت شما عرض کردم، برداشت از مقاله ای با نام "وصلت تکنولوژی با تاریخ" از Shawn Martin بود که در شماره ۱۳، در سال ۲۰۱۰ در این مجله منتشر شده بود.

همچنین انجمن تاریخ و کامپیوتر یا AHC وابسته به دانشگاه ادینبورگ در انگلیس

<http://odur.let.rug.nl/ahc/index.html>

یکی از رسالت‌هایی که این انجمن برای خودش قائل بوده این است که ضمن تشریح مفهوم نرم افزار تاریخی، محققین رشته تاریخ را به شایسته ترین روش به سایت های تاریخی هدایت کرده و اطلاع رسانی دقیقی را در این حوزه انجام بدهد. این انجمن هم یک ژورنال علمی پژوهشی منتشر میکند.

نکته بعدی کاربرد تکنولوژی در تاریخ است.

در خصوص استفاده از تکنولوژی در مطالعات تاریخی، یکی از این بسترها، بکارگیری اسکنرها یا پلاترهای دیجیتال و تهیه تصاویر و نقشه های تاریخی است. در این حوزه در ایران کارمنسجمی انجام نشده. در این زمینه دانشگاه تگزاس و دانشگاه آلاباما در آمریکا تقریباً در دنیا پیش تاز است. بهره برداری از تکنولوژی GIS، کارتوگرافی و آرشیو های تاریخی (بطور همزمان) باعث شده تا پروژه نقشه های تاریخی دیجیتال دانشگاه تگزاس و آلاباما بصورت مجموعه ای منحصر بفرد در دنیا خودنمایی کند.

<http://www.lib.utexas.edu/maps/historical>

اگر به پایگاه نقشه های تاریخی دیجیتال در این دانشگاه تگزاس سری بزنید ملاحظه می کنید که نقشه های دیجیتال با دقت بالا در همه حوزه های تاریخی از باستان تا معاصر و از غرب تا شرق عالم را تهیه کرده و در اختیار پژوهشگران رشته تاریخ قرار داده است.

مثلاً نقشه دیجیتال مرزهای سیاسی ایران در دوره هخامنشی

http://www.lib.utexas.edu/maps/historical/shepherd/persian_empire.jpg

و یا نقشه تهران در ۱۹۴۷ یعنی در ۶۵ سال پیش

http://www.lib.utexas.edu/maps/historical/tehran_iran_1947.jpg

و یا نقشه تبریز در ۱۹۴۳ یعنی حدود ۷۰ سال پیش

http://www.lib.utexas.edu/maps/historical/tabriz_iran_1943.jpg

همچنین پروژه آرشیو نقشه های تاریخی دیجیتال دانشگاه آلاباما :

<http://alabamamaps.ua.edu/historicalmaps>

یکی دیگر از پروژه های تاریخی در زمینه نقشه های دیجیتالی ، کلکسیون نقشه های دیجیتالی دیوید رامسی است :

<http://www.davidrumsey.com>

این محقق از ۲۵ سال پیش تا کنون حدود ۱۵۰ هزار نقشه تاریخی را بصورت دیجیتالی تهیه کرده و در پایگاه خودش قرار داده است. این نقشه های عموماً مربوط به قرون اخیر و از مناطق مختلف است.

در ایران هم نقشه های تاریخی دیجیتالی ، را می توان در پایگاه اطلس تاریخ ایران در داخل کشور ، به آدرس زیر دید.

<http://www.iranatlas.info/main/region1.htm>

حوزه بعدی در استفاده از تکنولوژی ، قرار دادن اسناد و نسخ دیجیتالی در وب است که در این حوزه خوشبختانه در سالهای اخیر در کشور ما قدم های مهمی برداشته شده است . شاید بتوانیم سازمان اسناد و کتابخانه ملی را یکی از پیشتازان این عرصه در ایران بدانیم. گرچه این سازمان کارش را دیر شروع کرد اما گام خود را استوار و محکم برداشت.

<http://www.nlai.ir>

فقط کافی است سری به بخش مجموعه های اسنادی این پایگاه بزنید تا ببینید چه کار ارزشمندی را برای محققین تاریخ انجام داده اند.

البته نباید از مراکز دیگری مانند مرکز اسناد آستان قدس (بویژه بخش نسخه های خطی آن) هم غافل باشیم

<http://www.aqlibrary.org>

جنبه های کاربردی تاریخ و کامپیوتر

نکته بعدی که قرار است به آن پردازیم جنبه های کاربردی تاریخ و رایانه ، بطور مثال، تحلیل کلیومتریك در تاریخ با استفاده از کامپیوتر است و اینکه این موضوع چقدر به فهم تاریخ کمک می کند؟

روش تاریخ سنجی به عنوان روشی منطقی در پژوهش های تاریخی سال ها است که مورد توجه قرار گرفته است. مهمترین مرجع پشتیبانی برای کاربرد این روش تحقیق پیشرفته در تاریخ نگاری ، آمار و کامپیوتر است. در این روش، داده های آماری تاریخی، استخراج شده از یک موضوع تاریخی، در یک بستر زمانی مشخص، مورد ارزیابی قرار می گیرد.

یکی از مسائل بنیادی و نظری در حوزه کاربرد "آمار و پژوهش های تاریخی" این است که مورخ می تواند با استخراج دانش تحلیلی از آن اطلاعات، ریشه و علل یک فرایند تاریخی را مستند سازی کرده و بر پایه منطق ریاضی استوار سازد.

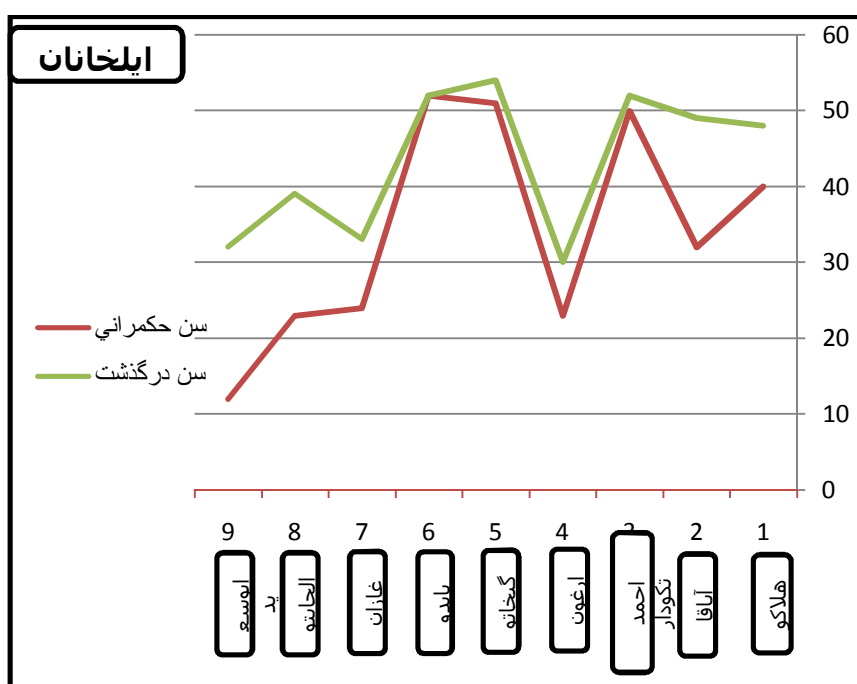
مهمترین ارزش علمی این روش تحقیق پیشرفته در مطالعات تاریخی، در آن است که حس خلاقیت را در ذهن دانشجویان تاریخ تحریک می کند. و به اساتید تاریخ هم کمک می کند که روح پرسشگری و نقادی را در دانشجو ایجاد کند و بیش از آنکه او را به تکاپوی حفظ کردن مفاهیم، اصطلاحات و نظریه ها بیاندازد، تفکر انتقادی او را تقویت و بارور سازد.

بنده در یک نمونه آماری که اخیراً به عنوان یک کار تحقیقی ارائه کردم ، پیشنهاد دادم که می توان مفاهیم و محتواهای کیفی در تاریخ مانند:

"اقتدار و تداوم" و یا "بی ثباتی" یک سلسله را در تاریخ ایران به استفاده از مفاهیم کمی مستند سازی کنیم. مثلاً می توانیم به شاخص هایی همچون "سن رسیدن به سلطنت" و یا "سن سلطان در هنگام پایان سلطنت" را با محتوای کمی نشان دهیم.

جدول های آماری و سپس گراف های ترسیمی از این جداول را به عنوان الگویی برای کاربرد روش کلیومتریك در تاریخ می شناسیم .

اینک به رسم نمودار استخراج شده از دو جدول فوق توجه کنید :

از مقایسه و تحلیل دو جدول فوق می توان به میزان ثبات و تداوم در دو سلسله ایلخانان و قاجاریه پی برد . بر این اساس ، به دلیل فاصله کم و نزدیکی دو خط سبز و قرمز در طول دوره ایلخانان ، می توان اینگونه تحلیل کرد این سلسله به دلایل متعددی ، دچار بی ثباتی بوده ، در حالیکه فاصله بیشتر دو خط سبز و قرمز از یکدیگر در نمودار قاجاریه ، نشان دهنده ثبات نسبی این سلسله در طول تاریخ ایران است. نزدیکی ناگهانی دو خط سبز و قرمز در یک لحظه تاریخی در نمودار قاجاریه نیز حکایت از وجود یک بحران دارد که با دقت به تاریخ ایران ، متوجه می شویم که این حادثه همان انقلاب مشروطه است.

حوزه دوم (کاربرد اینترنت در پژوهش های تاریخی)

در این حوزه ، يك مورخ با مباحث زیر روبرو است :

۱- اینترنت در خدمت تاریخ و مورخین

۱- مکانیزم جستجو در وب برای يك مورخ با کمک موتورهای جستجو یا Search Engine

۲- رفتار روایات های جستجوگر با سایت های تاریخی

برای اینکه بدانیم که برخی مراکز دانشگاهی برای مورخین خودشان چه گام هایی را برداشته اند می توانیم به سراغ برخی از موسسات پژوهشی تاریخ برویم و کار آنها را با پژوهشگاه های خودمان ارزیابی کنیم:

موسسه IHR

موسسه پژوهش تاریخی (IHR) وابسته به دانشگاه لندن ، از طریق آدرس اینترنتی زیر امکانات و منابع مطالعاتی را برای مورخین فراهم می کند .

<http://www.history.ac.uk>

روش آموزش در این موسسه پژوهشی بدین گونه است که دانشجویان رشته تاریخ را به استادان تاریخ ، کتابشناسی تاریخ ، پایان نامه های رشته تاریخ و وب سایت های تاریخی متصل می سازند . این موسسه اطلاعات کاملی در خصوص اساتید رشته تاریخ بر اساس فهرستی از موسسات پژوهشی و یا موضوعات مورد علاقه ارائه میدهد . به این ترتیب ، يك محقق پس از ورود به این موسسه و یا از طریق بازدید از وب سایت این موسسه ، به آسانی میتواند به استاد مورد نظر خود دسترسی پیدا کرده و از طریق پست الکترونیکی با وی مکاتبه و تبادل نظر کند .

مرکز بعدی مرکز آموزش تاریخ به کمک فن آوری است .

این مرکز (The Center for Teaching History With Technology) ، با هدف کمک به استادان تاریخ و دانشجویان در جهت آموزش و استفاده از فن آوری بوده و توسط تام داکورد (Tom Daccord) که هم اکنون ، خود استاد تاریخ در امریکا است ، راه اندازی شده است . برای آشنایی با این مرکز پژوهشی به سایت زیر وارد شوید :

<http://thwt.org>

آقای داکورد همچنین طراح و سازنده بهترین سایت های تاریخی است . وی همچنین رئیس این مرکز نیز می باشد . در خصوص راه های جستجو برای یافتن بهترین منابع مطالعاتی تاریخ در اینترنت ، موارد زیر پیشنهاد شده است :

- ۱- استفاده صحیح از موتورهای جستجو (Search Enginers) و فهرست های موضوعی (Subject Direcories) در اینترنت
- ۲- ارائه فهرست موضوعی بهترین سایت های تاریخی ، سایت های عمومی ، تاریخ امریکا و تاریخ جهان
- ۳- بهترین سایت ها در خصوص طرح درس برای تدریس تاریخ ،
- ۴- سایت های مهم در خصوص منابع تاریخی
- ۵- آموزش چگونگی یافتن سایت های تاریخی

که در بخش جستجوی سایت های تاریخی ، این راه کارها را مطرح خواهیم کرد.
نکته جالب اینکه آقای دکتر داکورد قصد دارد عین همین کارگاه و workshop را که امروز ما برگزار کردیم در تابستان امسال یعنی سال ۲۰۱۲ برگزار کند. این workshop دهمین کارگاه آموزشی تاریخ و اینترنت است که قرار است در دانشگاه هاروارد برگزار شود. (۲۱ ژوئن). در حالیکه در ایران ظاهراً این اولین کارگاه از این نوع است که برگزار میشود.

اتاق های گفتگوی تاریخی

اتاق های گفتگو یا Chat Room در محیط مجازی ، یکی دیگر از شیوه های مناظره و تعامل بین محققین است.

اما ببینیم که مزایای این فن آوری در چه هست.

از آنجا که در کشوری مانند ایران ، دسترسی ، مناظره و تبادل اطلاعات بین اساتید و محققین تاریخ به کندی انجام می گیرد ، و در صورتی که سمینار یا نشست برگزار شود ، بسیاری از محققین این رشته امکان حضور در این محافل را ندارند ، پیشنهاد می کنم یکی از محافل یا سازمانها (مثلاً انجمن ایرانی تاریخ و یا یکی از دانشگاه ها) در این کار پیش قدم شود و با طراحی و استقرار زیر ساخت فنی این کار ، به يك کار متهورانه در رشته تاریخ دست بزند.

این اتاق مجازی که در محیط وب طراحی و تاسیس می شود ، ویژگی های زیر را باید داشته باشد:

- ۱- فقط محققین رشته تاریخ با داشتن پسونرد مجاز به ورود به این اتاق هستند
- ۲- زمان حضور افراد در این اتاق باید مشخص شود همانند همین نشست و کارگاه.

یعنی همه اعضای اتاق تاریخ باید موظف باشند در مثلاً طی دوساعت در یک روز مشخص و ساعت مشخص وارد این اتاق شده و به تبادل نظر بپردازند.

۳- از آنجا که هر فردی با هویت حقیقی خودش وارد می شود و نه هویت مجازی ، لذا دیدگاه های هر شخص ، مستند بوده و قابلیت انتشار را خواهد داشت.

۴- این اتاق همچنین باید به چند اتاق فرعی و تخصصی در حوزه های مختلف تقسیم شود تا افراد بر اساس تخصص خود وارد اتاق خود شوند.

۵- از آنجا که افراد با پسوندد ویژه خود وارد می شوند ، لذا نظارت بر محتوای مطالب رد و بدل شده کاملاً امکان پذیر است.

در حال حاضر، Chat Room های تاریخی در محیط وب بسیار اندک هستند و یکی از معروفترین Chat Room های تاریخی هم اکنون توسط انجمن تاریخ امریکا طراحی شده و کاربران آن صرفاً محققین تاریخی هستند پس هر کسی مجاز به ورود به این اتاق گفتگویی تخصصی نیست.

<http://www.history1700s.com/chatroom.shtml>

البته حضار در این اتاق گفتگو ، فقط باید در حوزه تاریخ اروپا و امریکا در قرن ۱۸ صحبت کنند.

به دنبال سایت های تاریخی در اینترنت

سایت های تاریخی در اینترنت ، گستره وسیعی از حجم اینترنت را تشکیل میدهد . این سایتها به زبانهای مختلف است و طبقه بندی آنها نشان میدهد که در سالهای اخیر ، وب سایتهای زیادی در این حوزه راه اندازی شده است . برای رسیدن به این سایت ها به دو روش می توانید عمل کنید :

روش اول : از طریق فهرست گیری یا شیوه Directory

روش دوم : جستجوی حرفه ای با کمک روبات های موتور جستجو گر یا Search Engine

حالا به تشریح هر یک از این دو روش می پردازیم:

روش اول : از طریق فهرست گیری یا شیوه Directory

این روش به نوعی مانند لقمه ای آماده برای مورخین است. البته در کنار راحتی و سهولت آن ، معایبی هم دارد که شاید مهمترین عیب آنرا بتوانیم تحمیلی بودن آن بدانیم . یعنی یک محقق ، خودش برای یافتن سایت های تاریخی، خلاقیت و کنکاشی نمی کند. در اینجا ما با معضل بزرگتر دیگری هم مواجه هستیم و آن اینکه این فهرست ها ، سایت های تاریخی را گزینش کرده و بر اساس سلیقه خود و نه سلیقه مخاطب درجه

بندی می کند. در این شیوه باید با اتصال به پایگاه های اختصاصی ، فهرستی از سایت های تخصصی تاریخی را دریافت کنید.

این سایت ها را به دو طبقه تقسیم می کنیم :

۱- سایت هایی با محتوای اطلاعات تاریخی

۲- گروه ها و انجمن های تاریخی

مثلاً مرکز آموزش تاریخ به کمک فن آوری در امریکا ، فهرستی از بهترین سایت های تاریخی را درجه بندی کرده و در اختیار مورخین قرار میدهد.

<http://besthistorysites.net>

سایت کانال تاریخی

<http://www.history.com>

این وب سایت ، شاید در نوع خود بی نظیر باشد . زیرا موارد زیر در آن ارائه شده است :

تلویزیون کابلی تاریخی ، ویدئوهای تاریخی ، ارائه روزنگار تاریخی ، موضوعات و مباحث تاریخی، نقشه های تاریخی .

تاریخ جهان :

http://www.hyperhistory.com/online_n2/History_n2/a.html

این سایت از جهت داشتن منابع اطلاعاتی ، منحصر به فرد است .

شبکه تاریخ :

<http://www.historynet.com>

کتابخانه مجازی تاریخی :

<http://vlib.org/History>

و در ایران هم در سالهای اخیر گام های ارزشمندی در این راه برداشته شده است مانند :

موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران

<http://www.iichs.org>

سایت تخصصی تاریخ اسلام:

<http://www.tarikheslam.com>

و همچنین سایت هایی که بصورت پراکنده و شخصی طراحی شده مانند سایتی که بنده آنرا طراحی کردم

<http://m-hosseini.ir>

و یا سایت تاریخ ایرانی

<http://tarikhirani.ir>

البته اگر دنبال پایگاهی برای دسترسی به مقالات علمی تاریخی هستید ، سایت تخصصی نور (به عنوان بزرگترین بانک مجلات و نشریات تخصصی علوم انسانی) در این زمینه پیش تاز است. ** این سایت (که وابسته به مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی است) گام منحصر بفردی را در این زمینه برداشته و فکر می کنم به این زودی ها، هیچ پایگاهی در ایران ، نمی تواند به این پایگاه برسد. شما در این پایگاه می توانید به محتوای بیش از ۵۰ مجله تاریخی دسترسی داشته باشید بدون اینکه حتی یک ریال پرداخت کنید. کسانی که از این پایگاه مقاله دانلود می کنند شاید متوجه شده باشند که پهنای باند این سایت بحدی زیاد است که هر کسی با اینترنت سرعت پایین هم قادر است مقالات را دانلود کند. فکر می کنم هنوز در جامعه دانشگاهی ما ، این پایگاه بدرستی معرفی نشده است.

<http://www.noormags.com/view/fa/default>

البته با چند درجه پایین تر می توانیم پایگاه بانک اطلاعات نشریات کشور یا magiran و همچنین پژوهشگاه علوم انسانی را دنباله رو این کار بدانیم.

<http://www.magiran.com/fulltextlist.asp>

<http://www.ihcs.ac.ir/Pages/Features/Home.aspx>

همچنین در مورد گروه ها و انجمن های تاریخی :

پایگاه اینترنتی انجمن تاریخی امریکا ، کاربران به سایت های علمی تاریخی دانشگاه ها متصل میکند :

<http://www.historians.org/index.cfm>

در این سایت ، میتوانید به گروه های آموزشی تاریخی ، انجمن های تاریخی ، مجلات تاریخی در امریکا متصل
شد

<http://www.historians.org/pubs/free/journals>

<http://www.historians.org/PUBS/directory/index.cfm>

دانشگاه جرج ماسون در امریکا هم همین راهنمایی را برای اتصال به گروه های تاریخی دانشگاه ها انجام
میدهد . البته به تمام گروه های تاریخی دانشگاه های معتبر در جهان .

<http://chnm.gmu.edu/history-departments-around-the-world/departments>

روش دوم : جستجوی حرفه ای با کمک ربات های موتور جستجوگر یا Search Engine

اول باید مشخص کنیم که ربات های موتورهای جستجوگر چه هستند؟
موتورهای جستجوگر (با درجات متفاوتی از موفقیت)، در واقع يك کار انجام می دهند:
برای نیل به این مهم، موتورهای جستجوگر از اطلاعات موجود در پایگاه داده شان کمک می گیرند. اطلاعات
این پایگاه داده نیز به روش های گوناگونی تامین می شود. کار جمع آوری داده را اسپایدرها بر عهده دارند.
اما آیا همه موتورهای جستجوگر، اسپایدر دارند؟ آیا همه اسپایدرها مثل هم کار می کنند؟

موتور جستجوی گوگل یکی از کامل ترین موتورها است .به همین دلیل به چگونگی کار با این موتور می
پردازیم .

"گوگل" با پوشش چند میلیارد صفحه وب و سرعت بازیابی قابل قبول (در کمتر از ۰/۵ ثانیه)، در وقت
جستجوگر صرفه جویی می کند و مدعی است که امکان جستجو به ۲۵ زبان مختلف دنیا را فراهم می کند.
در زیر راهبردهای مهم جستجو تاریخی در گوگل را شرح می دهیم.

اگر يك کاربر معنادار به اینترنت هستید ، این سوالات را باید از شما پرسید:

چقدر از وقتتان را صرف جستجو در اینترنت می کنید ؟

چقدر از وقتتان را صرف جستجوی تاریخی در اینترنت می کنید ؟

چقدر از جستجوی خودتان در اینترنت راضی هستید؟
چقدر از وقتتان در هنگام جستجوی تاریخی با اینترنت هدر می رود؟
چند درصد از مطالبی را که از اینترنت در صفحه مانیتور شما ظاهر می شود ، دقیقاً همانی است که به دنبالش بودید؟

تصور کنید که دوستان را گم کرده اید و حالا قصد دارید مشخصات آن فرد را برای شناسایی به کس دیگری (که وظیفه اش جستجو برای یافتن آن فرد است) توضیح دهید؟
شما این فرد را کاملاً می شناسید ، قیافه او ، چهره او ، نوع لباس او ، جنسیت او و خلاصه همه ویژگی های او را شما می شناسید . اما فقط نمی دانید کجاست.
حال اگر قرار باشد به آن فرد جستجو گر ، ویژگیهای فرد گم شده را بدهید ، چگونه او را راهنمایی می کنید؟

آیا به او می گوئید : من دوستم را گم کرده ام لطفاً او را پیدا کنید .
آیا در چنین صورتی ، فرد جستجوگر تعجب نخواهد کرد؟
آیا از شما خواهد خواست که اگر می خواهید به شما واقعاً کمک کنم ، باید مشخصات دقیق او را بگوئید.

شاید تعجب کنید ، اکثر کاربران اینترنت ، بگونه ای در اینترنت جستجو می کنند که گویی هیچ يك از مشخصات موضوع گم شده خود را نمی گویند.

آنها فقط يك کلید واژه کلی را به موتور جستجوگر می دهند و لذا انتظار دارند که روبات های اینترنت آنها را دقیقاً به سراغ سایت های مورد نظرشان ببرد، و چون چنین اتفاقی نمی افتد ، کلافه می شوند و سپس احساس می کنند عمرشان در هنگام کار با اینترنت هدر رفته است.

البته باید به يك نکته مهم اشاره کرد و آن اینکه ، در صورتی که به دنبال موضوع تاریخی خاص ، و کاملاً منحصر بفرد می گردید ، ذکر آن موضوع آسان خواهد بود . مثلاً چنانچه به دنبال آشنایی با "استوانه کوروش" در اینترنت هستید ، جستجوی شما به آسانی امکان پذیر است. اما اگر مثلاً به دنبال مطالب و مقالاتی پیرامون "تاریخ قاجار" هستید ، قضیه فرق می کند.

اگر به دنبال موضوعی تاریخی در اینترنت هستید ، ابتدا باید موارد زیر را در ذهن خود مشخص کنید:

- ۱- آیا این موضوع ، عنوان جستجوی شما هست؟
- ۲- آیا این موضوع، بخشی از متن یا محتوای جستجوی شما هست؟
- ۳- آیا این موضوع ، بخشی از آدرس سایت مورد نظر شما هست؟

و ...

گوگل عملگرهایی را برای شما طراحی کرده است.

مهمترین دغدغه کاربران تاریخی این است که بتوانند به سایت هایی متصل شوند که عناوین آنها مطابق با نیازهای مورد نظرشان باشد. یعنی جستجو در "عنوان صفحه وب" برایشان مهم است. عنوان صفحه وب ممکن است عنوان مقاله تاریخی، کتاب تاریخی، نام شخص، سازمان تاریخی، واقعه تاریخی، مورخ و غیره باشد. برای انجام جستجو در عنوان يك صفحه وب، در خانه خالی مخصوص جستجو ابتدا کلمات "allintitle" به معنی "تماماً در عنوان" (بدون فاصله بین کلمات) و بعد از آن، نشانه دونقطه (:) را بدون فاصله تایپ کنید. آنگاه با يك فاصله، موضوع مورد نظر را در قالب کلیدواژه تایپ کنید و روی گزینه "Search Google" کلیک یا اینتر کنید. به عنوان مثال، اگر جستجویی درباره "تاریخ قاجار" اطلاعاتی بخواهد، برای آن که این عبارت در عنوان صفحات وب باشد، باید به این صورت عمل کند:

"allintitle: تاریخ ایران"

فقط زمانی متوجه ارزش این نوع جستجو می شوید که به نتایج و خروجی حاصل از این نوع جستجو دقت کرده و آنرا با جستجوی ساده مقایسه کنید. به عنوان مثال، همان عنوان "تاریخ قاجار" را بطور ساده و بدون هیچ عملگری وارد کنید. نتیجه کار این خواهد بود که گوگل حدود 1,800,000 پایگاه را در اختیار شما قرار خواهد داد. سپس با استفاده از عملگر منطقی، مجدداً این عنوان را جستجو کنید. نتیجه کار این خواهد بود که گوگل حدود هزار پایگاه را پیدا خواهد کرد.

چند نکته برای جستجوی صحیح :

اگر نمی خواهید از عملگرهای منطقی استفاده کنید، توصیه می کنم موارد زیر را حتماً مد نظر قرار دهید تا به نتایج دلخوا خود برسید.

نکته اول) کلمات اصلی تر را بنویسید

یعنی برای بهتر نتیجه گرفتن از جستجو لازم است که کلمات اصلی را در نوار جستجو وارد کنید. برای اینکار هر قدر که می توانید، موضوع جستجو را ریزتر و معین تر ذکر کنید. برای مثال بجای آنکه در نوار جستجو تایپ کنید "تاریخ قاجار"، بهتر است که نام یا موضوع مورد نظرتان را برای مطالعه در تاریخ قاجار مشخص کنید، مثلاً بنویسید "اصلاحات دوره ناصرالدین شاه".

نکته دوم) از آوردن حروف اضافه خودداری کنید

گوگل بطور پیش فرض فقط سایت هایی را لیست می نماید که تمام کلمات مورد جستجو در آنها باشند. و نیازی نیست که شما بین کلمات جستجو از کلمه پیوند دهنده مانند "و" "یا" استفاده نمائید. به خاطر داشته باشید که وارد نمودن چنین کلماتی و کلماتی نظیر در، به، و... بر نتیجه جستجو تاثیر خواهد گذاشت.

البته خودِ گوگل هم برای بالا بردن کیفیت جستجوها، بطور هوشمندی کلمات معمولی و کاراکترهائی همچون "کجا" و "چطور" را از کلمات مورد جستجو حذف می نماید. چون این گونه کلمات باعث کندی عمل جستجو می شوند و تأثیری هم در بهبود جستجو ندارند و حتی کیفیت نتایج جستجو را کاهش هم می دهند.

نکته سوم) حروف بزرگ و کوچک فرق نمی کنند

گوگل نسبت به بزرگی و کوچکی حروف حساس نمی باشد. در حقیقت همه حروفی را که به لاتین در نوار جستجو تایپ می نمائید به حروف کوچک تبدیل خواهند شد.

نکته چهارم) مشکلات خط فارسی

متأسفانه زبان فارسی در اینترنت ، مشکلاتی دارد که هنوز برای آن فکری نشده ، این مشکل را کاربران دیگر زبانها بویژه لاتین زبانها کمتر دارند.

نقص‌هایی اساسی که برای زبان فارسی شمرده‌اند به شرح زیر است:

اول) عدم اعراب گذاری : به عنوان مثال کلمات (مَلک، مِلک، مَلِک، مُلک) همه به یک شکل نوشته می شوند.

دوم) استفاده از یک علامت برای چند حرف: مانند "و" که پنج مورد نوشتن دارد ولی در همه جا واو تلفظ نمی شود و ریتهای گوگل را دچار سردرگمی می کند.

سوم) نقطه گذاری: نقطه‌هایی متعدد در بالا و پائین حرف که سبب دشواری نرم افزارها در خواندن فایل های PDF می‌شود. اهمیت بیش از حد نقطه درخط فارسی، هنگام تشخیص نوری کاراکترها تولید اشکال اساسی می‌کند. به عنوان مثال، کلمات زیر را در نظر بگیرید که با یک یا چند نقطه عوض می‌شوند (بُر، بَر، پُر، پَر، تَر، پَز، پَرَ، بَز، بَر، تَز)

چهارم) پیوسته نویسی و جدا نویسی :مانند تنوع استفاده از "می" چسبان و غیر چسبان و یا تنوع نحوه به کار بردن علامت‌های جمع "ها، ان، جات" و...

در جستجوی مطالب از اینترنت، این موارد تولید اشکال می‌کند چنانکه جستجوی کلمه "کتاب‌شناسی" و "کتاب‌شناسی" ، در موتور جستجوی گوگل، نتایج متفاوتی را ارائه می‌کند.

این گونه کلمات در فن‌آوری امروزه و تجزیه و تحلیل کلمات به کمک رایانه اشکال اساسی تولید می‌کند و شاید اگر قاعده‌ای جامع و مانع برای آن وضع گردد، بتوان گفت بزرگ‌ترین مشکل خط فارسی در اینترنت حل شده است.

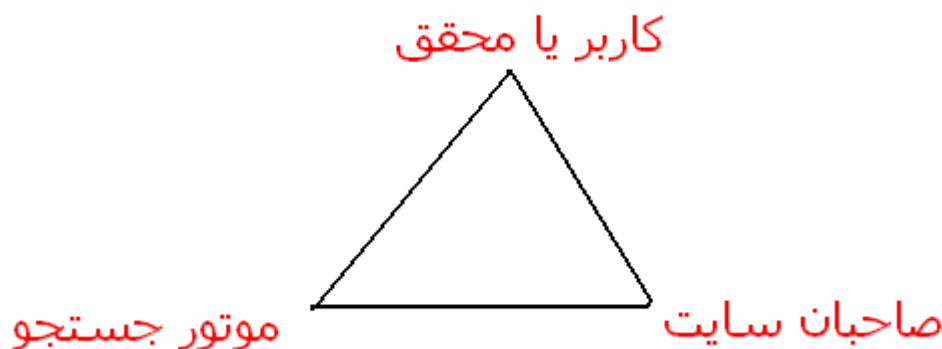
برای مثال نتایج جستجو در گوگل برای کلمه "فتحعلي شاه" ، نزدیک به ۵۰۰ هزار سایت است ولی برای کلمه "فتحعلیشاه" ، حدود ۹۳ هزار سایت.

پنجم) تنوع در رسم الخط : مانند (اتاق و اطاق) و یا (امپراتور و امپراطور). نتیجه جستجو برای کلمه امپراتور ، ۱۲۹ میلیون سایت است ولی برای کلمه امپراطور ، ۲ میلیون.

مشکلاتی که اشاره شد باعث عدم دسترسی کاربران به همه صفحات وب موجود به زبان فارسی می شود که این هم بخش مهمی از وب نامرئی است . طبق مطالعات انجام شده در این زمینه به نظر می رسد که حجم وب نامرئی در زبان فارسی، نسبت به حجم کل وب فارسی ، بیشتر از حجم کل وب نامرئی نسبت به حجم کل وب است. چرا که از میان صفحات وب فارسی، صفحات وب بسیاری وجود دارد که به دلایلی (از جمله عدم وجود رسم الخط ثابت و نیز عدم رعایت آن توسط تولیدکنندگان صفحات وب و ...) از دید کاربران پنهان می ماند. و این مسئله ، ایجاد یک رسم الخط ثابت برای خط فارسی و نظارت سازمانهای مربوطه همچون مرکز اسناد و کتابخانه ملی و یا فرهنگستان زبان و ادب فارسی، بر رعایت آن توسط ناشران و مؤلفان را الزام آور نشان میدهد .

رفتار روبات های جستجوگر با سایت های تاریخی

هنگامیکه (به عنوان يك محقق رشته تاریخ) با يك موتور جستجوگر قوی (مانند گوگل) به کند و کاو در اینترنت می پردازید ، برای گوگل هم مهم است شما در کدام کشور هستید و یا به چه زبانی کار میکنید. از طرفی برای صاحبان و طراحان سایت های تاریخی هم مهم است که گوگل آنها را در سریع ترین و بهترین شرایط به مخاطبین خود پیوند یا لینک کند. بنابراین هنگامیکه از طریق يك موتور جستجوگر به دنبال یافتن سایت های تاریخی می گردید ، عملاً يك مثلث سه وجهی در مقابل ما قرار دارد.

سلايق ، توانمندی و نیازهای هر يك از سه طرف صحنه با هم تفاوت دارد حتي گاهي با هم در تعارض است.

روبات های گوگل ، بیشتر ميل دارند سایتهایی را برای شما در اولویت قرار دهند که یا برای آنها درآمد زا باشد یا اینکه یا آنها رفیق و دوست هستند.

صاحبان سایت ها هم دوست دارند گوگل در هر شرایطی ، سایت آنها را در ردیف اولین سایت ها قرار دهد تا بیشتر مورد توجه قرار گیرند. برا اینکار یا باید پول بیشتری خرج کنند یا از طرق فنی با رباتها دوست شوند. کابرها هم دوست دارند هنگام جستجو ، در سریعترین زمان به پایگاه مورد نظرشان متصل شوند و از اینکه گوگل آنها فریب دهد خیلی ناراحت می شوند.

این صحنه رقابت در اینترنت است که يك مورخ در آن حضور دارد.

آیا شما به عنوان يك محقق رشته تاریخ تاکنون جایگاه خود را در این میدان رقابت ، شناسایی کرده اید. طراحان سایت های تاریخی می توانند از طریق شیوه های فنی خود را به روباتهای معرفی کرده تا جائیکه يك کاربر سریعتر به آنها دسترسی پیدا کنند

نمونه آن طرحي بود که اخیراً بنده اجرا کردم و نتایج آن را بطور ملموسي ملاحظه کردم .

البته من هنوز این طرح را کامل نکردم و در مراحل تکمیل است . مثلاً شما کلمه "تاریخ مشروطه" یا "تاریخ قاجار" را در گوگل سرچ کنید . در فهرست سایتهایی که گوگل (بر اساس اولویت بندی روباتها خود) انجام می دهد ، می توانید نتیجه را ملاحظه کنید که چقدر می تواند برای ما ارزشمند باشد.